MIŠLJENJA

EUROPSKI GOSPODARSKI I SOCIJALNI ODBOR

576. PLENARNO ZASJEDANJE EUROPSKOG GOSPODARSKOG I SOCIJALNOG ODBORA, 22.2.2023.–23.2.2023.

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Energetska politika i tržište rada: posljedice za zapošljavanje u regijama u energetskoj tranziciji”

(samoinicijativno mišljenje)

(2023/C 146/02)

Izvjestiteljica: **Maria del Carmen Barrera Chamorro**

Odluka Plenarne skupštine:	20.1.2022.
Pravna osnova:	pravilo 52. stavak 2. Poslovnika
	(samoinicijativno mišljenje)
Nadležna Stručna skupina:	Stručna skupina za zapošljavanje, socijalna pitanja i građanstvo
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	30.1.2023.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	22.2.2023.
Plenarno zasjedanje br.:	576
Rezultat glasanja	
(za/protiv/suzdržani):	123/43/20

1. **Zaključci i preporuke**

1.1. Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) napominje da pogoršanje negativnih učinaka klimatske krize te nesigurnosti i krize povezane s novim geopolitičkim okolnostima i okolnostima na energetskom tržištu obvezuju Europsku uniju na snažno ubrzanje prelaska na čistu energiju i smanjenje energetske ovisnosti Europe o nepouzdanim dobavljačima i nestabilnim fosilnim gorivima. Stoga pozitivno ocjenjuje planove Europske komisije za postizanje tih ciljeva (na primjer REPowerEU i njegovo dodatno financiranje iz Mehanizma za oporavak i otpornost).

1.2. EGSO također naglašava da okolišni rizici (klimatska kriza) i energetski rizici (ovisnost o energiji iz fosilnih goriva) utječu na gospodarske djelatnosti i sve povezane mjere politike, koje na razne načine pogađaju najranjivije regije, gospodarske sektore, radnike i skupine stanovništva. Stoga EGSO smatra da se posebna pozornost treba usmjeriti na regije u kojima je potrebno osigurati pravednu tranziciju, u kojima postoji intenzivnija veza između razvoja energetskog sektora i zahtjeva tržišta rada i u kojima će biti potrebne posebne mjere politike.

1.3. U tom smislu iz najpouzdanijih studija proizlazi da bi uspjeh zelene tranzicije općenito, a energetske tranzicije posebno, mogao dovesti do povećanja BDP-a (u određenim se studijama procjenjuje da će to povećanje do 2050. iznositi 5,6 %), razine zaposlenosti (MOR i IRENA procjenjuju da će novih radnih mjesta biti četiri puta više od onih koja će nestati) i veće kvalitete radnih mjesta s obzirom na potrebne više kvalifikacije. Niža cijena energije zahvaljujući povećanju dostupnih izvora energije, posebno onih obnovljivih, koji će se utvrditi i potaknuti adekvatnom zelenom taksonomijom EU-a, olakšat će pristup tim uslugama, poboljšati proizvodnju i otvoriti veći broj radnih mjesta. Radna mjesta otvorena u sektoru energije iz obnovljivih izvora općenito se teže premještaju, što ide u prilog brojnim regijama, osobito onima u kojima postoji veći rizik od depopulacije. Također treba uzeti u obzir pozitivne učinke radnih okruženja na zdravlje.

1.4. Međutim, EGSO izražava veliku zabrinutost zbog ozbiljnih kratkoročnih i srednjoročnih negativnih učinaka energetske tranzicije na gospodarstvo, zapošljavanje i društvo, pogoršanih trenutačnom krizom izazvanom ratom u Ukrajini i gospodarskom situacijom (visoka inflacija). Rast cijena energije utjecao je na najugroženija kućanstva, kao i na mnoga poduzeća u cijelom EU-u. Zbog visokih računa za energiju troškovi poduzeća povećavaju se i utječu na razinu proizvodnje i zaposlenosti pa ona moraju provoditi planove restrukturiranja. To dokazuje da su energetska politika i njezine promjene od velike važnosti za prilagodbu i ravnotežu sudionika na tržištu rada, kako zaposlenika tako i poslodavaca. Stoga se energetsko tržište mora što prije stabilizirati i njime se u budućnosti treba upravljati s pomoću novih pravila koja trebaju obuhvaćati dvostruku zelenu i digitalnu tranziciju, otpornost i konkurentnost.

1.5. Kako bi se otklonili ili ublažili negativni učinci energetske tranzicije u aktualnom kontekstu novih kriza, EGSO predlaže da države članice razmotre odgovarajuće načine za veću integraciju politika tržišta rada u regulatorni okvir i okolišne i energetske politike (poticaji za kvalitetno i održivo zapošljavanje kao dodana vrijednost energetske tranzicije, sredstva za raspodjelu troškova postupaka privremenog ili konačnog restrukturiranja, programi prekvalifikacije radnika radi povećanja njihove zapošljivosti u dekarboniziranom gospodarstvu itd.) i politike socijalne skrbi (osiguravanje univerzalnog pristupa energetskim uslugama, osiguravanje pristupa nadoknadi dohotka i primjerenom minimalnom dohotku itd.). Integraciju u okviru nacionalnih mjera kojima se provodi Akcijski plan za provedbu europskog stupa socijalnih prava uvijek treba ostvarivati kroz socijalni dijalog i kolektivno pregovaranje, ne dovodeći u pitanje autonomiju i raznolikost sustava radnih odnosa svake države članice.

1.6. S obzirom na veliku složenost tih izazova EGSO predlaže da se u okviru obnovljene (ekonomske, socijalne i teritorijalne) kohezijske politike prednost da poveznicama između energetske tranzicije, tržišta rada i regionalnog razvoja. Iako je odnos između energetske politike EU-a i tržišta rada u regionalnom kontekstu relevantan za sve regije EU-a, regije u kojima je potrebno osigurati pravednu tranziciju predstavljaju poseban slučaj jer imaju dugu povijest oslanjanja na konvencionalnu energiju koja utječe na povezane industrije. U tu svrhu treba uzeti u obzir korisne pokazatelje, kao što je pokazatelj potencijala za zapošljavanje u kontekstu dekarbonizacije. EGSO potvrđuje svoje uvjerenje da je za ostvarenje ciljeva klimatske politike i energetske tranzicije nužna učinkovitija primjena mehanizma za pravednu tranziciju, pri čemu treba voditi računa o tome da brzina bude kompatibilna sa stanjem u malim i velikim poduzećima. Pod tim je uvjetima potrebno provesti nove dodatne mjere na regionalnoj razini kako bi se očuvao što veći broj radnih mjesta i osigurala visoka kvaliteta novih radnih mjesta, uvijek uz stvaran ili učinkovit socijalni dijalog i kolektivno pregovaranje te sudjelovanje subjekata socijalne ekonomije. Komisija treba promicati tu širu socijalnu dimenziju. Sve mjere ili politike koje se razmatraju moraju uvijek biti oblikovane na način kojim se poštuju značajke nacionalnih sustava industrijskih odnosa te uloge, nadležnosti i autonomija socijalnih partnera.

1.7. EGSO poziva Komisiju i Parlament, države članice i regije EU-a da na inovativniji i učinkovitiji način uključe socijalne partnere i druge organizacije civilnog društva u osmišljavanje i provedbu politika energetske tranzicije s visokom dodanom vrijednošću u području zapošljavanja i socijalne zaštite, kao i u njihovo praćenje i ocjenjivanje. Budući da su studije slučaja provedene s tim u vezi jasno ukazale na teritorijalne neravnoteže u tom području, poziva Komisiju i države članice da održavanjem socijalnog dijaloga i uključivanjem socijalne ekonomije poduzmu mjere koje olakšavaju ravnomjerniji teritorijalni i socioekonomski razvoj. Na primjer, mogu se promicati postupci savjetovanja i, prema potrebi, socijalni paktovi kako bi se osigurala gospodarski, radno i socijalno pravedna energetska tranzicija.

1.8. EGSO priznaje da je u trenutačnoj geopolitičkoj krizi nužno osnažiti politike javnih i privatnih ulaganja, kao i politike socijalnih naknada, s obzirom na negativne učinke na konkurentnost velikih, malih i srednjih poduzeća u EU-u te na najranjivija kućanstva. Među ostalim mehanizmima potiče se provedba plana REPowerEU u okviru Mehanizma za oporavak i otpornost kako bi se stabilizirali tržišni uvjeti i zajamčila univerzalna opskrba europskih građana. Tu hitnu potrebu treba zadovoljiti poduzimanjem dodatnih mjera gospodarskog i socijalnog ulaganja (npr. potporama za nadoknađivanje većih troškova poslovanja, zajamčenim resursima za sprečavanje energetskog siromaštva itd.), ali bez smanjivanja postavljenih ciljeva dekarbonizacije jer bi nova usporavanja njihovom ostvarivanju u srednjoročnom i dugoročnom razdoblju imala više negativnih učinaka od ubrzanja.

1.9. EGSO smatra da i velika poduzeća i MSP-ovi imaju važnu ulogu u postizanju cilja energetske tranzicije jer moraju ispuniti zahtjevne uvjete za promicanje održivog kvalitetnog zapošljavanja i socijalne zaštite i osigurati univerzalni pristup energetskim uslugama (npr. sprječavanjem energetskog siromaštva). Međutim, kako bi se suzbile najveće poteškoće s kojima se susreću mala i srednja poduzeća, EGSO poziva na to da se programi za pristup tih poduzeća financiranju poboljšaju tako da se ubrzaju i pojednostave, uz pružanje usluga podrške i trajnog praćenja.

1.10. Za ubrzanje energetske tranzicije u Europi, EGSO preporučuje i veće sudjelovanje prozumenata (pasivnih potrošača energije koji postaju građani aktivni u proizvodnji energije iz obnovljivih izvora) i građana (energetske zajednice).

1.11. EGSO smatra da teritorijalni planovi za energetsku tranziciju moraju biti popraćeni odgovarajućim mehanizmima ili sporazumima o postizanju pravednog socijalnog dogovora. Njima bi se osiguralo da otvaranje i zadržavanje održivih i kvalitetnih radnih mjesta i osobna potpora budu uvjeti o kojima se nužno mora voditi računa pri osmišljavanju, provedbi i ocjenjivanju predviđenih mjera, među ostalim sredstava primljenih za promicanje energetske tranzicije.

1.12. Međutim, dosadašnja iskustva sa socijalnim dijalogom i kolektivnim pregovaranjem u kontekstu energetske tranzicije na razini makropolitika nisu se pokazala pozitivnima. Smatra se da je u većini zemalja sudjelovanje socijalnih partnera u osmišljavanju, uvođenju i provedbi politika povezanih s dvostrukom tranzicijom (digitalnom i zelenom) nedostatno.

2. **Kontekst i glavni elementi**

2.1. EGSO pozdravlja činjenicu da se EU kao jedan od glavnih svjetskih onečišćivača obvezao na postizanje klimatske neutralnosti do 2050., što je ponovio na sastanku COP27 (održanom 7. i 8. studenoga 2022.) unatoč sumnjama drugih velikih svjetskih onečišćivača. Međutim, naglašava da će učinkovitost mjera donesenih za dekarbonizaciju europskog gospodarstva i energetskog sustava EU-a u narednim godinama ovisiti ne samo o postizanju tog okolišnog cilja nego i o tome je li tranzicija pravedna za sve i da li doprinosi promicanju održivog i uspješnog društva s modernim, resursno učinkovitim i konkurentnim gospodarstvom i visokokvalitetnim radnim mjestima.

2.2. U svojem mišljenju „Strateška vizija energetske tranzicije za omogućavanje strateške autonomije EU-a” ([1]) EGSO prepoznaje prilike za prosperitet koje donosi proces dekarbonizacije energije, ali i upozorava na gospodarske i socijalne rizike koji proizlaze iz trenutačne energetske krize. Uz trenutačne probleme koji stvaraju dodatan pritisak i otežavaju ostvarivanje postavljenih ciljeva dekarbonizacije (rat u Ukrajini, inflacija itd.) javljaju se i strukturni problemi, poput klimatskih promjena, čiji su negativni učinci na EU i njegove regije sve izraženiji.

2.3. EGSO je svjestan da visoke cijene plina i električne energije imaju ozbiljne posljedice za sva poduzeća i najranjivija kućanstva. Osim što brzo rastuća inflacija ugrožava konkurentnost brojnih poduzeća, a zbog nje se i zatvaraju industrijska postrojenja (na primjer Slovalco u Slovačkoj).

2.4. EGSO prima na znanje i Eurofoundova izvješća ([2]) u kojima se bilježi povećanje energetskog siromaštva. Iako su države znatno pojačale svoja nastojanja u poduzimanju socijalnih mjera za ublažavanje socioekonomskih učinaka novih kriza i izvanrednih stanja, te su se mjere pokazale nedovoljnima, što je ukazalo na važnost jačanja socijalnih ciljeva. Kako je istaknula Europska agencija za okoliš (EEA), pri osmišljavanju i provedbi paketa politika i mjera za ublažavanje klimatskih promjena treba uzeti u obzir raspodjelu socijalnih učinaka i načine na koje ih se može učiniti pravednijima u slučajevima u kojima su neizbježni (*Exploring the social challenges of low carbon energy policies in Europe* (Istraživanje socijalnih izazova politika za energiju s niskom razinom emisije ugljika u Europi), listopad 2021. ([3])).

2.5. S obzirom na pojavu novih kriza, EGSO poziva na proširenje i jačanje posebnih mjera EU-a i država članica kojima se neutraliziraju najopasniji učinci ambicioznih klimatskih ciljeva na gospodarstvo, društvo i zapošljavanje, a da ih se pritom ne dovodi u pitanje. Usto smatra da ih treba obuhvatiti kohezijskim politikama. EGSO je u svojem mišljenju (ECO/579) ([4]) već stavio naglasak na politike kohezije u okviru klimatskih politika EU-a kako bi se istaknule mjere koje povećavaju sposobnost poduzeća da se prilagode zahtjevima energetske tranzicije, među ostalim restrukturiranjem, i spriječile situacije energetskog siromaštva.

([1]) SL C 75, 28.2.2023., str. 102.
([2]) https://www.eurofound.europa.eu/publications/customised-report/2022/the-cost-of-living-crisis-and-energy-poverty-in-the-eu-social-impact-and-policy-responses-background.
([3]) https://www.eea.europa.eu/publications/exploring-the-social-challenges-of.
([4]) SL C 323, 26.8.2022., str. 54.

2.6. U strukturnom smislu, paket mjera „Spremni za 55 %” ima za cilj revidirati i ažurirati zakonodavstvo EU-a i pokrenuti inicijative kako bi se osiguralo da politike EU-a budu u skladu s klimatskim ciljevima koje su dogovorili Vijeće i Europski parlament, što je predviđeno europskim zelenim planom i kao obveza uključeno u Europski zakon o klimi. **Stoga EGSO smatra da politike za borbu protiv klimatske krize mogu dovesti do velikih promjena u gospodarstvu te kratkoročno, srednjoročno i dugoročno uzrokovati društvene poremećaje koji bi utjecali na zapošljavanje i dobrobit, posebno u određenim regijama. Osim toga, kao što ne može biti društvenog napretka bez uspješnih gospodarskih rezultata, ne može biti ni održivog gospodarskog rasta bez jamčenja socijalno i radno pravedne zelene i energetske tranzicije.**

2.7. **Učinci će biti drastičniji na tržištima rada u sektorima i regijama** u kojima postoje industrije s visokim emisijama ugljika koje bi mogle prestati s radom. Nužno ubrzanje energetske tranzicije mora biti popraćeno „mehanizmom za pravednu tranziciju”. Budući da pozitivni učinci ove tranzicije neće biti automatski, EGSO je uvjeren da je, kako bi se zajamčila uspješna energetska tranzicija, ključno **osmisliti i provesti uključive investicijske politike** (uvjetovane promicanjem dostojanstvenih i održivih radnih mjesta) uz sudjelovanje društva te uzimati u obzir glas zaposlenih i njihovih predstavnika na makrorazini (EU i nacionalna razina), mezorazini (sektorska razina) i mikrorazini (poduzeća, lokalne jedinice).

2.8. U tim neizvjesnim i promjenjivim scenarijima EGSO smatra da su okviri energetske unije i zelenog plana dobri, **ali nedovoljni za provedbu klimatskih i energetskih politika koje jamče socijalnu i regionalnu koheziju** kroz intenzivna **ulaganja** u tehnološke inovacije, otvaranje održivih i kvalitetnih radnih mjesta, usavršavanje ljudskog kapitala i stvaranje regionalnog društvenog kapitala. EGSO potiče primjenu dobrih praksi u tu svrhu ([5]). Podsjeća na to da strategije postoje, kao što se vidi na primjeru projekata izgradnje solarnih elektrana u bivšim rudnicima lignita u Portugalu i Grčkoj ili strateški usmjerene potpore prozumentima u Litvi. EGSO napominje da ti primjeri još nisu raširena ili prevladavajuća praksa.

2.9. Prema izvješću sastavljenom na zahtjev Odbora za industriju, istraživanje i energetiku Europskog parlamenta, procjenjuje se **da će šteta nastala zbog nedostatka ambicija u politikama pravedne europske energetske tranzicije u 2050. iznositi 5,6 % BDP-a EU-a**. Kako bi se ta šteta izbjegla, EGSO se slaže s time da će se morati **zajamčiti pravedna tranzicija, među ostalim u pogledu zapošljavanja**. U izvješću se preporučuju i nabrajaju različite mjere koje EU može poduzeti u tu svrhu ([6]):

— uvođenje ambicioznih razina financiranja EU-a uz sredstva država članica za potporu inovacijama u području tehnologija čiste energije. EGSO se već izjasnio u tom smislu u svojem mišljenju INT/913,

— globalno predvodništvo EU-a u multilateralnoj suradnji u energetskoj transformaciji generiralo bi 94 milijarde EUR godišnje,

— Uredba EU-a o taksonomiji omogućila bi povećanje BDP-a EU-a na 39 milijardi EUR godišnje pojašnjavanjem toga što znači odgovorno ulaganje u energiju i poticanjem okolišnog i socijalnog upravljanja.

2.10. EGSO smatra da nisu samo velika nego i mala i srednja poduzeća ključan dio rješenja za uspostavu konkurentnog, klimatski neutralnog, kružnog i uključivog gospodarstva EU-a. Treba stvoriti i zadržati prikladne uvjete financiranja i potpora. Financiranje mora biti dostupnije malim i srednjim poduzećima, što se može osigurati uz pomoć jednostavnijih i prilagođenih administrativnih postupaka. Osnivanje službi za potporu malim i srednjim poduzećima omogućit će učinkovit pristup tim mjerama i promicati stvaranje održivih poslovnih ekosustava u svim regijama EU-a (NUTS I, II i III), a ne samo u regijama koje su trenutno klasificirane kao regije u kojima se provodi pravedna tranzicija (stotinjak NUTS III regija i 31 NUTS II regija) ([7]).

2.11. EGSO pozdravlja osnivanje Fonda za pravednu tranziciju i Socijalnog fonda za klimatsku politiku ([8]), ali je uvjeren da se tim fondovima neće osigurati sva potrebna financijska potpora za društveno odgovorno suočavanje sa socioekonomskim učincima i učincima na zapošljavanje. EGSO naglašava da pravedna energetska tranzicija ne uključuje samo financiranje nego i otvaranje kvalitetnih radnih mjesta, jačanje demokratskog sudjelovanja (i na razini poduzeća), uz poštovanje autonomije i raznolikosti nacionalnih sustava odnosa poslodavaca i radnika, te održavanje i daljnje povećanje

([5]) Vidjeti SL C 47, 11.2.2020., str. 30. i SL C 62, 15.2.2019., str. 269.
([6]) https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/694222/EPRS_STU(2021)694222_EN.pdf.
([7]) https://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/background.
([8]) SL C 152, 6.4.2022., str. 158.

konkurentnosti europskih poduzeća. EGSO poziva na to da se na svim razinama uvedu posebne mjere, među ostalim u okviru europskog semestra, kako bi se povećala uključenost regionalnih i lokalnih vlasti i socijalnih partnera. Isto tako, smatra da je nužno uspostaviti mehanizme za praćenje i procjenu pravilnog korištenja sredstava iz fondova za pravednu energetsku tranziciju u okviru kojih bi se provjeravalo ispunjavaju li poduzeća koja se koriste tim javnim financiranjem socijalne i profesionalne ciljeve.

2.12. EGSO poziva Komisiju da u okviru ocjenjivanja nacionalnih energetskih i klimatskih planova te teritorijalnih planova za pravednu tranziciju u državama članicama naglasak stavi na sljedeće socijalne ciljeve i ciljeve zapošljavanja:

— provedbu aktivnih politika zapošljavanja koje olakšavaju promjenu radnog mjesta provedbom programa prekvalifikacije i ulaganjima u obrazovanje za visokokvalitetna zelena radna mjesta,

— pružanje potpore sredstvima iz fondova osobama koje izgube posao zbog dekarbonizacije, a dolaze iz država članica i poduzeća koji su korisnici tih sredstava kako bi se zajamčilo da saldo zapošljavanja u energetskoj tranziciji bude pozitivan,

— razvoj regionalnog gospodarskog potencijala koji proizlazi iz obnovljivih izvora energije, kao i novih oblika sudjelovanja u proizvodnji električne energije (na primjer, osnivanje zadruga za vlastitu proizvodnju koje mogu stvoriti viškove za zajednicu, promicanje samozapošljavanja u proizvodnji energije iz obnovljivih izvora itd.),

— djelotvornom suzbijanju energetskog siromaštva. Jamstvo pristupa energetskim uslugama za cjelokupno stanovništvo utvrđeno je u europskom stupu socijalnih prava (20. načelo).

EGSO smatra da je za postizanje tih ambicioznih ciljeva nužno promicati razvoj teritorijalnih planova za zapošljavanje i stručno osposobljavanje za budućnost uz aktivno sudjelovanje svih zainteresiranih strana, posebno socijalnih partnera.

3. **Kontekst i glavni doprinosi međunarodnih znanstvenih dokaza o učincima pravedne energetske tranzicije na zapošljavanje**

3.1. EGSO napominje da zamjena konvencionalnih elektrana na fosilna goriva obnovljivim izvorima može na različite načine utjecati na zapošljavanje. Mogla bi se otvoriti nova zelena radna mjesta u sektoru obnovljivih izvora energije, a izgubiti radna mjesta u drugim sektorima. Treba uzeti u obzir i potencijalni rast cijena energije koji bi mogao ugušiti potražnju za radnom snagom u energetski intenzivnim sektorima i smanjiti kupovnu moć privatnih kućanstava. Podaci potvrđuju da energetska politika usmjerena prema obnovljivim izvorima otvara, uništava ili mijenja radna mjesta u industrijskim zemljama.

3.2. EGSO napominje da nije postignut potpun znanstveni konsenzus u pogledu konačnog salda radnih mjesta kao posljedice energetske tranzicije. U nekim se studijama ističu slučajevi u kojima nije bilo neto rasta zaposlenosti (primjer Poljske) ili je on bio vrlo skroman (primjer Njemačke). Međutim, MOR procjenjuje da će dekarbonizacija gospodarstva podrazumijevati gubitak od oko 6 milijuna radnih mjesta, ali da će broj novih radnih mjesta biti četverostruko veći odnosno da će se 2030. u zemljama članicama IRENA-e broj novih radnih mjesta s 11 milijuna povećati na 43 milijuna ([9]). Prema svim će scenarijima IEA-e broj radnih mjesta u sektoru čiste energije rasti pa će se tako nadoknaditi gubitak radnih mjesta u sektorima fosilnih goriva. Ako se 2050. postigne nulta stopa neto emisija, 16 milijuna radnika morat će prijeći na nova radna mjesta povezana s čistom energijom. U američkom izvješću o energiji i zaposlenosti (USEER) ([10]) iz 2022. iznesene su slične procjene za SAD: broj radnih mjesta u energetskom sektoru porastao je za 4 % zahvaljujući čistoj energiji (broj radnih mjesta općenito je porastao za samo 2,8 %).

3.3. EGSO napominje da postoje razne neravnoteže. Nova se radna mjesta u sektoru čiste energije ne nalaze uvijek na istom mjestu kao radna mjesta koja zamjenjuju, a zahtijevaju i nove vještine. Stoga se treba usmjeriti na to da se nacionalnim zakonodavstvom i povezanim energetskim politikama osigura osposobljavanje kako bi tranzicija bila uspješna i donijela korist što većem broju ljudi. Usto, u industriji energije iz obnovljivih izvora udio žena u radnoj snazi (32 %) veći je nego u drugim dijelovima energetskog sektora iako u sektoru energije vjetra taj udio doseže tek 21 %, što pokazuje da u tom području još postoje rodni stereotipi. Stoga se u zakonodavstvu država članica i njihovim provedbenim politikama moraju naglašavati ciljevi rodne ravnopravnosti na tim novim radnim mjestima.

([9]) https://irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2019/Jan/IRENA_Gender_perspective_2019.pdf.
([10]) https://www.energy.gov/policy/us-energy-employment-jobs-report-useer.

3.4. EGSO smatra da je ključno prepoznati da energetska tranzicija nije samo tehnološko pitanje ili pitanje javnih i privatnih ulaganja nego i suštinski globalni i društveni izazov. Stoga treba osigurati i poticati sudjelovanje civilnog društva kao korisnika i trgovačkih društava u vlasništvu radnika kao proizvođača (poduzeća i radnici izravno i putem svojih predstavništava). Klimatska pitanja moraju biti dio svih politika i odluka. Nadalje, EGSO smatra da bi ih trebalo osmišljavati u okviru procesa i, po potrebi, paktova za postizanje socijalnog dogovora između vlasti na svim razinama i socijalnih partnera, pod uvjetom da se poštuju autonomija i raznolikost nacionalnih sustava radnih odnosa i drugih predstavničkih organizacija civilnog društva kako bi se ostvarila uključiva energetska tranzicija za radnike, potrošače i građane općenito.

3.5. EGSO napominje da, prema pregledu znanstvene literature i uvidu u iskustvo iz slučajeva od kojih su neki bili uspješni, a drugi neuspješni, ne postoji jedinstven, unaprijed određen put transformacije te da način na koji energetske tranzicije utječu na zapošljavanje i radna mjesta ovisi o društvenim okolnostima u kojima se uvode tehnologije i provode promjene u energetskoj tranziciji. Iz podataka iz studija slučaja na razini poduzeća (na primjer Renault, Siemens Energy ([11])) proizlazi da je, ondje gdje su zaposlenici bili uključeni, uvođenje promjena dovelo do pozitivnih rezultata (više osposobljavanja radnika, veća produktivnost i kvaliteta proizvoda).

3.6. Međutim, zaključci o socijalnom dijalogu i kolektivnom pregovaranju u kontekstu energetske tranzicije na razini makropolitika nisu pozitivni. Smatra se da je u većini zemalja sudjelovanje socijalnih partnera u osmišljavanju, uvođenju i provedbi politika povezanih s dvostrukom tranzicijom (digitalnom i zelenom) nedostatno. Prema iskustvima pojedinih zemalja ta nedostatnost može biti posljedica dvaju osnovnih izazova skojima se suočavaju socijalni partneri:

— ne dovodeći u pitanje činjenicu da su institucionalni okviri različiti, u svima njima postoji manjak mjera za promicanje socijalnog dijaloga i kolektivnog pregovaranja o uređenju socijalnih i radnih prava povezanih s pravednom energetskom tranzicijom (na primjer u Italiji, Španjolskoj, Poljskoj, Njemačkoj itd.),

— nedovoljan kapacitet socijalnih partnera da na odgovarajući način sudjeluju u raspravama o budućnosti radnih mjesta u energetskoj tranziciji, utvrđivanju prioriteta i učinkovitom ispunjavanju planova, unatoč nacionalnom zakonodavstvu, kao što je španjolsko zakonodavstvo kojim se promiču sporazumi o socijalnom savjetovanju za pravednu energetsku tranziciju (Zakon 7/2021).

4. **Opće napomene**

4.1. EGSO prima na znanje analize koje pokazuju da instrumenti EU-a koji se odnose na politike, kao i oni pravni, mogu biti važni za suočavanje s izazovima pravedne energetske tranzicije s gospodarskog i socijalnog stajališta te stajališta zapošljavanja. Međutim, smatra i da se postojeći instrumenti (na primjer Direktiva o europskom radničkom vijeću ili Direktiva o uspostavljanju općeg okvira za obavješćivanje radnika i savjetovanje s njima) koji su preneseni u svim državama članicama moraju djelotvorno provoditi i izvršavati. EGSO poziva na to da se na različitim odgovarajućim razinama potiču i provedu najprikladnije reforme radi jačanja socijalnog dijaloga i kolektivnog pregovaranja u postupcima pravedne energetske tranzicije kako bi se poticala pozitivna ravnoteža u pogledu otvaranja održivih radnih mjesta i zaštite radnika i pritom u svim državama članicama i regijama zadržala odgovarajuća gospodarska i poduzetnička struktura, pod uvjetom da se poštuje autonomija socijalnih partnera.

4.2. Iskustvo također pokazuje da gospodarske promjene i promjene u strukturama zapošljavanja koje su posljedica energetskih tranzicija mogu biti uspješne ili neuspješne u pogledu pravedne socijalne i profesionalne tranzicije, ovisno o tome održava li se broj radnih mjesta tako da se radna mjesta iz djelatnosti koje su zbog ugljičnog otiska neodržive zamjenjuju drugim održivim radnim mjestima. Interakcija između energetske politike i politike zapošljavanja utječe i na šire regionalno okruženje ili kontekst jer stvara prilike i rizike (na primjer, regulirane tarife, rast cijena energije koji ugrožava radna mjesta u industriji, kao što je slučaj u Njemačkoj i Španjolskoj). EGSO prima na znanje da je, prema iskustvu u određenim regijama poput onog u rudarskom području sjeverne Španjolske, zbog energetske tranzicije otvoren znatno manji broj novih radnih mjesta koja su manje plaćena u odnosu na prijašnja radna mjesta.

4.3. Na temelju sveobuhvatnije procjene EGSO napominje da je, prema najpouzdanijim studijama, oko 45 % radnika u energetskom sektoru u svijetu zaposleno na visokokvalificiranim radnim mjestima, u usporedbi s gotovo 25 % u gospodarstvu općenito. No, to nije svugdje moguće i treba snažnije jamčiti pravednu tranziciju za pogođene radnike koja bi bila usmjerena na pojedince kako bi se izbjeglo da dekarbonizacija dovede do neto nezaposlenosti, kao što je to slučaj u Poljskoj.

([11]) https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/733972/IPOL_STU(2022)733972_EN.pdf.

4.4. EGSO je uvjeren da je, u skladu s izvješćima IRENA-e i MOR-a ([12]), potencijal energije iz obnovljivih izvora za otvaranje dostojanstvenih i održivih radnih mjesta jasan pokazatelj da ne treba birati između okolišne održivosti i otvaranja radnih mjesta. Oni moraju ići ruku pod ruku, uspostavom odgovarajućih pravnih, političkih i financijskih uvjeta, zahtijevanjem odgovarajuće odgovornosti svih poduzeća koja su korisnici sredstava iz fondova i osiguravanjem sudjelovanja svih uključenih subjekata (teritorija, socijalnih partnera i građana) u upravljanju njima.

5. **Posebne napomene**

5.1. EGSO napominje da će energetska industrija imati sve veći strateški položaj u gospodarstvu jer je ključan pokretač svih sektora. Međutim, s obzirom na aktualne krize i promjene, u toj industriji postoje različite neravnoteže i rizici koji se moraju otkloniti odgovarajućim ulaganjima, usklađenim politikama i novim strukturama upravljanja kako bi se zajamčila uključenost gospodarstva na teritorijalnoj razini, civilnog društva i socijalnih partnera. Teritorijalni planovi za energetsku tranziciju moraju biti popraćeni odgovarajućim mehanizmima ili sporazumima o postizanju pravednog socijalnog dogovora u kojima su otvaranje i zadržavanje održivih i kvalitetnih radnih mjesta te osobna potpora nužni uvjeti za osmišljavanje, provedbu i ocjenu predviđenih mjera.

5.2. EGSO podsjeća na to da je europski semestar jedno od ključnih upravljačkih rješenja za provedbu i praćenje napretka socijalno pravednih tranzicija. EGSO je prethodno istaknuo da je provedba europskog stupa socijalnih prava u ciklusu europskog semestra te njegovo praćenje s pomoću pregleda socijalnih pokazatelja korak u pravom smjeru ([13]). Međutim, smatra da bi veći naglasak trebalo staviti na interakciju između okolišnih politika i politika zapošljavanja kako bi se potaknuo pozitivan konačni saldo otvorenih kvalitetnih i održivih radnih mjesta, kao i jamstvo dostatnog prihoda za osobe koje izgube posao te se ne mogu ponovno zaposliti. Treba povećati ulogu regija i njihov društveni kapital i ojačati pametnu specijalizaciju i program za jačanje ljudskog kapitala.

5.3. EGSO ponovno naglašava potrebu za provedbom relevantne pravne stečevine EU-a i država članica u području radnog prava i socijalne sigurnosti. Analogno onome što je EGSO već ranije naveo, proglašavanjem europskog stupa socijalnih prava na samitu u Göteborgu u studenome 2017. Europski parlament, Vijeće i Komisija potvrdili su svoju predanost stvaranju pravednije i ravnopravnije Europe. Europski stup socijalnih prava trebao bi poslužiti kao putokaz za ponovno promicanje uzlazne konvergencije prema boljim uvjetima života i rada i za usmjeravanje reformi tržišta rada i socijalnih politika ([14]).

5.4. EGSO napominje da u zakonodavstvu o provedbi Europskog zakona o klimi postoje znatne razlike. Tako je u zakonodavstvu poput francuskog naglašena dimenzija sudjelovanja poduzeća i organizacija radnika u interakciji između ekološke tranzicije i socijalno-radnih pitanja. Za razliku od toga, u zakonodavstvima poput talijanskog ili španjolskog ili zakonodavstvima svih regija u postupku pravedne tranzicije u zemljama istočne Europe te se obveze i prava gotovo i ne spominju. Na primjer, EGSO prima na znanje uspješno francusko iskustvo (Zakon br. 2021-1104), na temelju kojeg je pojam „izazovi ekološke tranzicije" ušao u Zakon o radu, s kompetencijama za sektorske sporazume, sustavima upravljanja radnim mjestima i vještinama za suočavanje s izazovima zelene i energetske tranzicije usmjerenima na budućnost (članak L 2242-20) te sindikalnim pravom na upozorenje u pitanjima okoliša i javnog zdravlja (L 4133-L 4133-4). Stoga EGSO poziva Komisiju da promiče inicijative za razmjenu najboljih praksi među državama članicama i regijama pod uvjetom da se strogo poštuju autonomija i raznolikost europskih sustava radnih odnosa.

5.5. EGSO ustraje na tome da je glavni preduvjet za uspjeh zelene tranzicije proaktivan i uključiv pristup koji osigurava i promiče posebne politike rada i socijalne skrbi. Važna značajka uspješnih politika trebala bi biti njihova usmjerenost na stvarne potrebe tržišta rada, osobito u regijama koje su najviše pogođene prelaskom s energije iz fosilnih goriva na onu iz obnovljivih izvora ili koje su najbolje iskoristile prilike koje nude regije bogate takvim resursima, ali ne samo u njima. Iako koristan, Fond za pravednu tranziciju ima svoja ograničenja, koja treba ispraviti, i ne predstavlja sveobuhvatan odgovor na izazove pravedne tranzicije, ali ga se može poduprijeti dodatnim mjerama politike na razini država članica.

5.6. U svrhu poboljšanja odnosa između okolišnih politika i politika energetske tranzicije te politika tržišta rada i socijalne zaštite EGSO poziva na to da se detaljnije razmotre pokazatelji održivih radnih mjesta dostupni za osmišljavanje i provedbu predviđenog mehanizma za pravednu tranziciju. Treba uzeti u obzir **pokazatelj potencijala za zapošljavanje u**

([12]) https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/—dgreports/—dcomm/—publ/documents/publication/wcms_823807.pdf.
([13]) Mišljenje EGSO-a „Godišnja strategija održivog rasta 2022." (SL C 75 28.2.2023., str. 35.).
([14]) Mišljenje EGSO-a o temi „Pristojne minimalne plaće diljem Europe" (SL C 429, 11.12.2020., str. 159.).

kontekstu dekarbonizacije (DEP) na različitim razinama NUTS-a. U svrhu prikupljanja podataka o utjecaju nove energetske krize na zapošljavanje, baza podataka European Restructuring Monitor ([15]) Eurofound bilježi velik broj iskustava.

5.7. EGSO također poziva na ubrzanje i poboljšanje provedbe **mehanizma za pravednu tranziciju** ([16]). EGSO pozdravlja mobilizaciju 55 milijardi EUR do 2027. u regijama koje su najviše pogođene energetskom tranzicijom radi ostvarenja cilja da „nitko ne bude zapostavljen" kompenzacijom socioekonomskih učinaka tranzicije na klimatski neutralno gospodarstvo na temelju triju stupova: novog Fonda za pravednu tranziciju (više od 25 milijardi EUR ulaganja), programa za pravednu tranziciju u okviru programa InvestEU (15 milijardi EUR za privatni sektor) i novog instrumenta za kreditiranje u javnom sektoru (mobilizacija 18,5 milijardi EUR javnih ulaganja).

5.8. Nadalje, EGSO smatra da je u trenutku formalizacije teritorijalnih planova za energetsku tranziciju prikladno promicati ne samo sporazume o tranziciji (postizanje socijalnog dogovora na regionalnoj razini), nego i dobre prakse u kolektivnom pregovaranju i uključenost radnika u socijalno pravednu energetsku tranziciju. U tom smislu treba uzeti u obzir da prelazak na energiju iz obnovljivijih izvora poboljšava kvalitetu okoliša smanjenjem emisija onečišćujućih tvari u zrak, što je korisno za zdravlje i radnu produktivnost.

5.9. EGSO smatra da je ključno osigurati da zelena dimenzija Europe i energetska tranzicija stvore pozitivne sinergije s uključivom tranzicijom kako bi se pridonijelo uspjehu poduzeća, povećanju mogućnosti zapošljavanja radnika na održivim i kvalitetnim radnim mjestima i dobrobiti svih građana u ekosustavu koji poštuje zdravlje planeta.

Bruxelles, 22. veljače 2023.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

([15]) https://www.eurofound.europa.eu/observatories/emcc/european-restructuring-monitor.
([16]) https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism_hr.

PRILOG

Sljedeći su amandmani odbijeni tijekom rasprave premda su dobili barem četvrtinu glasova (pravilo 74. stavak 3. Poslovnika):

AMANDMAN 1.

SOC/718 – Energetska politika i tržište rada

Točka 2.12

Izmijeniti kako slijedi:

Mišljenje Stručne skupine	Amandman
EGSO poziva Komisiju da u okviru ocjenjivanja nacionalnih energetskih i klimatskih planova te teritorijalnih planova za pravednu tranziciju u državama članicama ***naglasak stavi*** na sljedeće socijalne ciljeve i ciljeve zapošljavanja:	EGSO poziva Komisiju da u okviru ocjenjivanja nacionalnih energetskih i klimatskih planova te teritorijalnih planova za pravednu tranziciju u državama članicama ***potakne stavljanje naglaska*** na sljedeće socijalne ciljeve ***i politike odnosno*** ciljeve ***i politike*** zapošljavanja:
— provedbu aktivnih politika zapošljavanja koje olakšavaju promjenu radnog mjesta provedbom programa prekvalifikacije i ulaganjima u obrazovanje za visokokvalitetna zelena radna mjesta,	— provedbu aktivnih politika zapošljavanja koje olakšavaju promjenu radnog mjesta provedbom programa prekvalifikacije i ulaganjima u obrazovanje za visokokvalitetna zelena radna mjesta,
— pružanje potpore sredstvima iz fondova osobama koje izgube posao zbog dekarbonizacije, a dolaze iz država članica i poduzeća koji su korisnici tih sredstava kako bi se zajamčilo da saldo zapošljavanja u energetskoj tranziciji bude pozitivan,	— pružanje potpore sredstvima iz fondova***, odgovarajućim politikama i mjerama tržišta rada, a po potrebi i nacionalnim propisima,*** osobama koje izgube posao zbog dekarbonizacije, a dolaze iz država članica i poduzeća koji su korisnici tih sredstava kako bi se zajamčilo da saldo zapošljavanja u energetskoj tranziciji bude pozitivan,
— razvoj regionalnog gospodarskog potencijala koji proizlazi iz obnovljivih izvora energije, kao i novih oblika sudjelovanja u proizvodnji električne energije (na primjer, osnivanje zadruga za vlastitu proizvodnju koje mogu stvoriti viškove za zajednicu, promicanje samozapošljavanja u proizvodnji energije iz obnovljivih izvora itd.),	— razvoj regionalnog gospodarskog potencijala koji proizlazi iz obnovljivih izvora energije, kao i novih oblika sudjelovanja u proizvodnji električne energije (na primjer, osnivanje zadruga za vlastitu proizvodnju koje mogu stvoriti viškove za zajednicu, promicanje samozapošljavanja u proizvodnji energije iz obnovljivih izvora itd.),
— djelotvornom suzbijanju energetskog siromaštva. Jamstvo pristupa energetskim uslugama za cjelokupno stanovništvo utvrđeno je u europskom stupu socijalnih prava (20. načelo).	— djelotvornom suzbijanju energetskog siromaštva. Jamstvo pristupa energetskim uslugama za cjelokupno stanovništvo utvrđeno je u europskom stupu socijalnih prava (20. načelo).
EGSO smatra da je za postizanje tih ambicioznih ciljeva nužno promicati razvoj teritorijalnih planova za zapošljavanje i stručno osposobljavanje za budućnost uz aktivno sudjelovanje svih zainteresiranih strana, posebno socijalnih partnera.	EGSO smatra da je za postizanje tih ambicioznih ciljeva nužno promicati razvoj teritorijalnih planova za zapošljavanje i stručno osposobljavanje za budućnost uz aktivno sudjelovanje svih zainteresiranih strana, posebno socijalnih partnera. ***U tim bi planovima trebalo voditi računa i o gospodarskim posljedicama koje brzina tranzicije ima na poduzeća, posebno MSP-ove.***

Obrazloženje

Amandmanom se predlaže da se tekst pojasni u pogledu jačanja usmjerenosti na socijalne ciljeve i ciljeve zapošljavanja te da se ukaže na to da plaćanja iz fondova (ako to iziskuju nacionalni propisi) nisu sama po sebi dovoljna za rješavanje problema gubitka radnih mjesta. Naime, potrebno je mnogo više od toga (politike, administrativne mjere itd.) kako bi se nezaposlenim osobama pružila potpora i kako bi se one ponovno integrale na tržište rada.

Naposljetku, kako je istaknuto i u točki 1.6. nacrta mišljenja, važno je voditi računa o tome da brzina tranzicije bude kompatibilna sa situacijom poduzeća, posebno MSP-ova.

Rezultat glasanja:

Za: 73

Protiv: 78

Suzdržani: 8

AMANDMAN 2.

SOC/718 – Energetska politika i tržište rada

Točka 5.2

Izmijeniti kako slijedi:

Mišljenje Stručne skupine	Amandman
EGSO podsjeća na to da je europski semestar jedno od ključnih upravljačkih rješenja za provedbu i praćenje napretka socijalno pravednih tranzicija. EGSO je prethodno istaknuo da je provedba europskog stupa socijalnih prava u ciklusu europskog semestra te njegovo praćenje s pomoću pregleda socijalnih pokazatelja korak u pravom smjeru ([1]). Međutim, smatra da bi veći naglasak trebalo staviti na interakciju između okolišnih politika i politika zapošljavanja kako bi se potaknuo pozitivan konačni saldo otvorenih kvalitetnih i održivih radnih mjesta***, kao i jamstvo dostatnog prihoda*** za osobe koje izgube posao te se ne mogu ponovno zaposliti. Treba povećati ulogu regija i njihov društveni kapital i ojačati pametnu specijalizaciju i program za jačanje ljudskog kapitala. ([1]) Mišljenje EGSO-a „Dodatna razmatranja o godišnjem pregledu održivog rasta 2022.” (još nije objavljeno).	EGSO podsjeća na to da je europski semestar jedno od ključnih upravljačkih rješenja za provedbu i praćenje napretka socijalno pravednih tranzicija. EGSO je prethodno istaknuo da je provedba europskog stupa socijalnih prava u ciklusu europskog semestra te njegovo praćenje s pomoću pregleda socijalnih pokazatelja korak u pravom smjeru ([1]). Međutim, smatra da bi veći naglasak trebalo staviti na interakciju između okolišnih politika i politika zapošljavanja kako bi se potaknuo pozitivan konačni saldo otvorenih kvalitetnih i održivih radnih mjesta***. Države članice također bi, u skladu sa svojim nacionalnim pravilima, trebale omogućiti i osigurati pristup naknadama za nezaposlenost ili odgovarajućem minimalnom dohotku*** za osobe koje izgube posao te se ne mogu ponovno zaposliti. Treba povećati ulogu regija i njihov društveni kapital i ojačati pametnu specijalizaciju i program za jačanje ljudskog kapitala. ([1]) Mišljenje EGSO-a „Dodatna razmatranja o godišnjem pregledu održivog rasta 2022.” (još nije objavljeno).

Obrazloženje

Budući da se u tekstu teksta upućuje na „osobe koje izgube posao te se ne mogu ponovno zaposliti”, čini se logičnim da se riječ „prihod” odnosi na „minimalni dohodak”. U ovom bi slučaju korištena terminologija trebala odražavati formulaciju iz točke 1.5. nacrta mišljenja, odnosno „osiguravanje pristupa […] primjerenom minimalnom dohotku”. Osim toga, moglo bi se uputiti na sustave država članica za naknade za nezaposlenost.

Rezultat glasanja:

Za: 79

Protiv: 98

Suzdržani: 8

AMANDMAN 3.

SOC/718 – Energetska politika i tržište rada

Točka 1.9

Izmijeniti kako slijedi:

Mišljenje Stručne skupine	Amandman
EGSO smatra da i velika poduzeća i MSP-ovi imaju važnu ulogu u postizanju cilja energetske tranzicije ***jer moraju ispuniti zahtjevne uvjete za promicanje*** održivog kvalitetnog zapošljavanja ***i*** socijalne zaštite i ***osigurati univerzalni pristup*** energetskim uslugama (npr. ***sprječavanjem*** energetskog siromaštva). Međutim, kako bi se suzbile najveće poteškoće s kojima se susreću mala i srednja poduzeća, EGSO poziva na to da se programi za pristup tih poduzeća financiranju poboljšaju tako da se ubrzaju i pojednostave, uz pružanje usluga podrške i trajnog praćenja.	EGSO smatra da i velika poduzeća i MSP-ovi imaju važnu ulogu u postizanju cilja energetske tranzicije ***promicanjem i osiguravanjem*** održivog kvalitetnog zapošljavanja***, čime doprinose pružanju*** socijalne zaštite***, kao*** i ***ulogom koju mogu imati u osiguravanju univerzalnog pristupa*** energetskim uslugama (npr. ***doprinoseći na taj način sprječavanju*** energetskog siromaštva). Međutim, kako bi se suzbile najveće poteškoće s kojima se susreću mala i srednja poduzeća, EGSO poziva na to da se programi za pristup tih poduzeća financiranju poboljšaju tako da se ubrzaju i pojednostave, uz pružanje usluga podrške i trajnog praćenja.

Obrazloženje

Amandmanom se želi pojasniti tekst da bi se objasnilo kako poduzeća i MSP-ovi doprinose osiguravanju održivog zapošljavanja, a samim time i pružanju socijalne zaštite.

Rezultat glasanja:

Za: 76

Protiv: 99

Suzdržani: 8